

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: W stulecie powstania Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na Śląsku Cieszyńskim

Author: Łucja Dawid

Citation style: Dawid Łucja. (1990). W stulecie powstania Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na Śląsku Cieszyńskim. "Przegląd Historyczno-Oświatowy" (1990, nr 2, s. 238-240).

Uznanie autorstwa - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa.

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

KRONIKA

W STULECIE POWSTANIA POLSKIEGO TOWARZYSTWA PEDAGOGICZNEGO NA ŚLĄSKU CIESZYŃSKIM

W dniu 20 kwietnia 1989 r. odbyła się w gmachu Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie jednodzienna sesja naukowa z okazji setnej rocznicy powstania Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, które na przestrzeni lat 1888—1939 położyło olbrzymie zasługi w budzeniu świadomości narodowej i zawodowej cieszyńskich pedagogów oraz wniosło znaczący wkład w rozwój postępowego ruchu nauczycielskiego w Polsce.

Organizatorami spotkania obok władz uczelni byli: Śląski Instytut Naukowy w Katowicach, Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego w Cieszynie oraz Oddział Wojewódzki Stowarzyszenia Wisła—Odra w Bielsku Białej. W obradach uczestniczyli pracownicy Filii, członkowie Sekcji Historycznej przy Zarządzie Głównym PZKO w Czeskim Cieszynie, przedstawiciele lokalnych instytucji i organizacji kulturalno-oświatowych oraz studenci. Szczególnie licznie reprezentowane było miejscowe środowisko nauczycielskie.

Otwierając obrady sesji prorektor do spraw Filii doc. dr hab. Wojciech Kojas nawiązał do bogatych tradycji narodowych, kulturalnych i oświatowych regionu cieszyńskiego. Przedpołudniowej części obrad przewodniczył dr Michał Heller.

Wobec niemożliwości przedstawienia w ramach krótkiego sprawozdania wszystkich poruszanych podczas sesji zagadnień ograniczymy się tylko do niezbędnych informacji o zawartości merytorycznej poszczególnych wystąpień.

W referacie wprowadzającym w problematykę sesji dr Edward Buława poddał szczegółowej analizie koncepcję wychowania narodowego Pawła Stalmacha z lat 1845—1849. Scharakteryzował sylwetkę, poglądy, rozległe zainteresowania oraz różnorodne poczynania młodego studenta filozofii i teologii w Bratysławie i w Wiedniu, postać ważnej dla początków i rozwoju ruchu narodowego w Cieszyńsku.

Stalmach, reprezentujący „wytrwałość graniczącą z uporem i talent pedagogiczny wyższego rzędu”, sposobił się do zawodu nauczycielskiego, marzył o pracy w cieszyńskim gimnazjum. Nie mogąc jednak zrealizować swoich zamierzeń, zdolności pedagogiczne wykorzystywał na łamach redagowanych przez siebie pism, przeobrażając je w „szkołę dla całego regionu”.

Stalmach nie ograniczał się wyłącznie do pracy redaktorskiej, rozwinął on także ożywioną działalność narodową i społeczną. Jemu to właśnie przypada pierwszeństwo w inicjowaniu i organizowaniu różnych polskich instytucji oraz towarzystw kulturalno-oświatowych, które powstały w regionie w drugiej połowie XIX wieku.

Z kolei dr Mirosław Fazan, omawiając ważniejsze etapy rozwoju polskiej kultury na Śląsku Cieszyńskim, naświetlił to społeczno-polityczno-gospodarczych przemian zachodzących na przestrzeni XIX stulecia w regionie oraz wyeksponował kulturotwórczą rolę nielicznej rodzimej inteligencji — głównie nauczycieli. Stanowili oni przykład formowania się tego odłamu polskiej inteligencji, która „wyszła z ludu, wśród niego żyła i dla niego pracowała”. Wiele dziesiątków lat

musiało wszakże upłynąć, aby ze scholarzy niewiele tylko różniących się od chłopów pańszczyźnianych, znających zaledwie podstawowe elementy nauk czytania i pisania, wyrosli ofiarni działacze narodowi, pionierzy walki o rangę i prestiż zawodu nauczycielskiego, promotorzy przemian społecznych, kulturalnych i oświatowych, które nastąpiły w drugiej połowie XIX w. na terenie Śląska Cieszyńskiego.

Następny referat autorstwa mgr Janna Króla, przedstawiany przez dra Idziego Panica, dotyczył początków budzenia się i rozwoju świadomości narodowej oraz zawodowej cieszyńskich pedagogów. Z pierwszymi próbami stowarzyszania się miejscowych nauczycieli spotykamy się już około połowy XIX stulecia, lecz inicjatywę w tym zakresie przejmowała wówczas tylko garstka pedagogów. Pozostali, w większości wychowankowie niemieckich seminarów, reprezentujący nie w pełni jeszcze ukształtowane poglądy narodowe, należący do powiatowych niemieckich towarzystw pedagogicznych, nie odczuwali braku odrębnej polskiej organizacji nauczycielskiej. Dopiero w latach sześćdziesiątych w wyniku zasadniczych przeobrażeń w sferze świadomości narodowej części miejscowego nauczycielstwa, które coraz wyraźniej uświadamiało sobie związki łączące je z językiem, kulturą i nauką polską, nastąpiło wyraźne ożywienie dążeń emancypacyjnych. W 1888 roku z inicjatywy Jana Sliwki powstało pierwsze w Cieszyńsku polskie Stowarzyszenie Nauczycieli, stojące na straży interesów nauczycielstwa ludowego. Choć istniało ono tylko do 1874 r., odegrało istotną rolę w dziejach postępowego ruchu nauczycielskiego w regionie, wskazując pedagogom drogę realizacji dążeń narodowych i zawodowych.

W godzinach popołudniowych wznowiono drugą część obrad. Przewodnictwo objął dr Edward Buława.

Wystąpienie mgr Łucji Dawid stanowiło kontynuację głównego wątku poprzedniego referatu. Prelegentka przedstawiła w systematycznym ujęciu kolejne próby organizowania się miejscowych nauczycieli do momentu utworzenia w 1888 r. w Ustroniu Polskiego Kółka Pedagogicznego, którego osmioletnia działalność przygotowała grunt do powołania w 1890 r. Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, organizacji zawodowej, obejmującej swoim wpływem cały obszar Śląska Cieszyńskiego. Następnie omówiła trwającą ponad 40 lat (do 1930 r.) wielokierunkową działalność PTP, koncentrującą się głównie na: podnoszeniu poziomu ogólnego i zawodowego miejscowych pedagogów, umacnianiu rangi i prestiżu zawodu nauczycielskiego w społeczeństwie oraz zaspokajaniu socjalno-bytowych potrzeb zrzeszonych.

We wszystkich zakresach działalności Towarzystwo dopracowało się ewidentnych osiągnięć, które stanowiły o jego pozycji i autorytecie w środowisku. Do najwybitniejszych należy wydawnictwo „Miesięcznika Pedagogicznego”, pierwszego w regionie pisma popularnonaukowego poświęconego „szkole i rodzinie”.

Po fuzji PTP z ogólnopolskim ZPNSP w 1925 r. rozpoczął się nowy etap w historii cieszyńskiego nauczycielstwa, które aktywnie włączyło się w realizację żywotnych potrzeb szkoły polskiej. Kres tej działalności położył wybuch drugiej wojny światowej.

Kolejny referent, dr Władysław Josiok, przybliżył słuchaczom mało znane dotąd fakty z dziejów Towarzystwa Nauczycieli Polskich w Czechosłowacji, zrzeszającego od 1921 r. niemal wszystkich nauczycieli Polaków, członków PTP, którzy w wyniku podziału Śląska Cieszyńskiego znaleźli się na obszarze podlegającym administracji czeskiej. Towarzystwo przyjęło za PTP dwustopniową strukturę organizacyjną, tj. zarząd główny i kółła (oddziały) terenowe, posiadające duży zakres samodzielności. W nich to skupiali się wszystkie ważniejsze poczynania Towarzystwa służące podnoszeniu poziomu nauczania w szkołach polskich na Złotulcu.

Wiele uwagi i zabiegów TNP poświęcało zwłaszcza doskonaleniu fachowemu swoich członków. Swobodnym dopełnieniem bogatej działalności Towarzystwa była praca kulturalna i towarzysko-rozrywkowa. Członkowie TNP z wielkim zaangażowaniem krzewili w regionie kulturę teatralną i muzyczną.

Część referatową sesji zakończyły dwa wystąpienia: mgr Mariusza Makowskiego na temat upowszechniania kultury plastycznej na łamach „Miesięcznika Pedagogicznego” i mgr Krzysztofa Nowaka, który mówił o ważniejszych poczynaniach pisma, służących doskonaleniu pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczycieli historii.

Prelegenci, poddając szczegółowej analizie zawartość treściową 47 roczników „Miesięcznika” pod kątem interesujących ich problemów, wskazywali na znaczącą rolę czasopisma w zakresie upowszechniania polskiej myśli oświatowej oraz doskonaleniu praktyki pedagogicznej. Pracy poszczególnych zespołów redakcyjnych przyswlecała niezmiennie idea nowoczesnej szkoły polskiej, reprezentującej możliwie najwyższy poziom naukowy i dydaktyczny.

W trzeciej części sesji rozwinęła się ożywiona, miejscami polemiczna dyskusja na temat aktualnych problemów zawodu nauczycielskiego oraz przyszłości ruchu związkowego w regionie cieszyńskim.

W sumie przedstawiony podczas sesji materiał, jakkolwiek daleki był od wyczerpania całości problematyki, stanowił pierwszą próbę podsumowania przeszło stoletniego dorobku cieszyńskiego nauczycielstwa, odsłonił wiele nie znanych dotąd faktów z jego chlubnej przeszłości.

Dorobek sesji zamierza się opublikować w odrębnym wydawnictwie.

LUCJA DAWID
Cieszyn